

TOMAS AKVINIETIS

SUMA PRIEŠ PAGONIS

TREČIOJI KNYGA. APVAIZDA. 69–71 SKYRIAI

Summa Contra Gentiles. Book III. Providence. Chapters 69–71

LXIX SKYRIUS

APIE NUOMONĘ TŲ, KURIE IŠ NATŪRALIŲ DAIKTŲ
ATIMA JŲ PAČIŲ VEIKSMUS

- [1] Tačiau ši išvada kai kuriems¹ duoda progą klysti darant prielaidą, kad joks kūrinio veiksmas nėra natūralaus padarinio priežastis, todėl, pavyzdžiui, ugnis nešildo, bet Dievas yra šilumos priežastis esant ugniai, ir panašiai jie kalba apie visus natūralius padarinius².
- [2] 1. Šią klaidą jie bandė paremti argumentais atkreipdami dėmesį į tai, kad jokia – nei substancinė, nei akcidenceinė – forma į esatį neatvedama kitaip, kaip tik kūrimo keliu. Juk formos ir akcidenceinės negali rasti iš materijos, nes jos neturi materijos kaip sudėtinės savo dalies. Tad jeigu jos atsiranda, tai būtina, kad atsirastų iš nieko, o toks atsiradimas reiškia kūrimą. Ir kadangi jau parodyta, jog kūrimas yra vien tik Dievui priklausantis veiksmas³, tai atrodo, kad reikia daryti išvadą, jog tik Dievas visas formas – tiek substancines, tiek akcidenceines – į gamtą išveda.
- [3] 2. Šis požiūris iš dalies atitinka kai kurių filosofų nuomones. Juk kadangi visa, kas nėra savaime, kildinama iš to, kas yra savaime, tai atrodo, kad tos formos, kurios egzistuoja ne savaime, o materijoje, kyla iš tų formų, kurios savaime yra be materijos: tarsi materijoje egzistuojančios formos būtų dalyvavaudamos tose formose, kurios yra be materijos. Todėl Platonas teigė⁴, kad juntamų daiktų

| Dail. Beato Angelico

RAKTAŽODŽIAI: Tomas Akvinietis, Suma prieš pagonis, esatis, priežastis, padarinys, tvarka, apvaizda, gėris, blogis.

KEY WORDS: Thomas Aquinas, Summa Contra Gentiles, being, cause, effect, order, providence, good, evil.

- rūšys yra tam tikros nuo materijos atskirtos formos, esančios priežastimis tų juntamų daiktų, kurie yra todėl, kad jose dalyvauja.
- [4] 3. O Avicena teigė, kad visos substancinės formos kyla iš veikiančiosios inteligencijos⁵. Bet apie akcidenceines formas sakė, kad jos yra materijos struktūros, atsirandančios dėl materiją tvarkančių žemesniųjų veiksmų veiklos. Šiuo teiginiu jis išvengė minėtos kvailystės.
- [5] Atrodo, kad ši Avicenos požiūri patvirtina tai, kad tuose kūnuose nerandama esant jokios veikiančiosios galios, išskyrus akcidenceinę formą, pavyzdžiui, aktyvumo arba pasyvumo kokių, kurios neatrodo esančios pakankamos galingos būti substancinių formų priežastimis.
- [6] 4. Tarp šių žemesniųjų daiktų atrandama tokių, kurie atsiranda ne iš į juos panašių, panašiai kaip iš puvimo atsirandantys gyviai. Todėl atrodo, kad jų formos kyla iš aukštesnių pradų. Dėl tos pačios priežasties tą patį galima sakyti ir apie daug kilnesnes formas.
- [7] 5. O kai kurie argumentą to požiūrio naudai paima iš gamtos kūnų nepajėgumo veikti. Mat kiekviena kūno forma susieta su kiekybe, o kiekybė trukdo veikti ir judėti. Kaip to ženklą jie nurodo tai, kad kuo labiau didinama kokio nors kūno kiekybė, tuo sunkesnis ir nepaslankesnis jis darosi. Iš to jie daro išvadą, kad joks kūnas nėra aktyvus, o yra tik pasyvus.
- [8] 6. Tą patį jie bando parodyti tuo, kad kiekvienas, patiriantis veikimą, yra veikiančiojo objektas ir kad kiekvienam veikiančiajam, išskyrus pirmąjį, kuris kuria, reikia žemesnio už save objekto. Tačiau nėra už kūnišką žemesnės substancijos. Todėl atrodo, kad joks kūnas neveikia aktyviai.
- [9] 7. Taip pat jie priduria, kad kūniškoji substancija yra labiausiai nutolusi nuo pirmojo veiksmo. Todėl jiems neatrodo, kad veikimo galia pasiekia net kūniškąją substanciją, bet kaip Dievas yra tik aktyvus, taip kūniškoji substancija, kadangi daiktų giminėje ji yra žemiausia, yra tik pasyvi.
- [10] Dėl šių argumentų Avicenas knygoje *Gyvenimo šaltinis*⁶ teigia, kad joks kūnas nėra aktyvus, bet kūnus persmelkianti dvasinės substancijos galia atlieka veiksmus, atrodančius taip, tarsi juos atliktų kūnai.
- [11] 8. Be to, kai kurie Maurų įstatymo aiškintojai⁷, pasisakydami už šį argumentą, teigia, kad ir akcidenceinės atsiranda ne dėl kūnų veiklos, nes akcidenceinės nepereina iš subjekto į objektą. Todėl jie mano, jog neįmanoma, kad šiluma perėitų iš karšto kūno į kitą, juo šildomą kūną, ir sako, jog visas panašias akcidenceijas sukuria Dievas.
- [12] Tačiau iš visų šitų požiūrių kyla daugybė keblumų. Mat jeigu jokia žemesnioji, ypač kūniška, priežastis nieko neveiktų, bet visur veiktų tik Dievas – tačiau Dievas nekinta dėl to, kad veikia skirtinguose daiktuose, – tai iš skirtingų daiktų, kuriuose veikia Dievas, nekiltų skirtingi padariniai. Bet juslėms visa tai atrodo melas, nes priglaustas šiltas daiktas ne šaldo, o tik šildo, ir iš žmogaus sėklos gimsta tik žmogus. Todėl žemesniųjų veiksmų priežastingumas

dieviškajai galiiai neturi būti priskiriamas taip, kad atimtų žemesniųjų veiksnių priežastingumą.

- [13] Taip pat. Išminties sampratai prieštarauja tai, kad išminčiaus veiksmuose būtų kas nors nereikalinga. Bet jeigu sukurti daiktai nedarytų jokios įtakos padariniams, o Dievas viską darytų tiesiogiai, tai gaminant padarinius jo naudojami daiktai būtų nereikalingi. Vadinas, minėtas požiūris prieštarauja Dievo išminčiai.
- [14] Dar. Tas, kuris kam nors duoda ką nors svarbaus, kartu suteikia visa, kas iš to svarbaus dalyko kyla: pavyzdžiui, elementariam kūnui duodanti svorį priežastis jam suteikia judėjimą žemyn. Tačiau ką nors aktualaus daro tik tas, kuris aktualiai yra, kaip tai matyti Dievo atveju, nes jis yra grynasis aktas, taip pat ir visų esaties pirmoji priežastis, kaip jau parodyta⁸. Tad jeigu jis kitiems suteikė savo panašumą esaties požiūriu, nes daiktus išvedė į esatį, tai reikia daryti išvadą, jog jiems suteikė savo panašumą ir veikimo požiūriu, kad sukurti daiktai turėtų savo veiksmus.
- [15] Toliau. Padarinio tobulumas rodo priežasties tobulumą, nes didesnė galia įveda tobulesnį padarinį. Bet Dievas yra tobuliausias veiksnys. Todėl dera, kad jo sukurti daiktai tobulumą gautų iš jo. Taigi iš kūrinų atimti tobulumą, vadinasi, tobulumą atimti iš dieviškosios galios. Bet jeigu joks kūrinys neturėtų jokio padarinį lemiančio veiksmo, tai iš kūrinio tobulumo būtų daug atimta, nes iš tobulumo gausos atsiranda galimybė kitam duoti savo tobulumą. Vadinas, laikantis šio požiūrio atimama iš dieviškosios galios.
- [16] Taip pat. Kaip gero paskirtis – daryti gera, taip didžiausio gėrio paskirtis – daryti tai, kas geriausia. Bet pirmoje knygoje parodyta⁹, kad Dievas yra didžiausias gėris. Todėl jo paskirtis – viską daryti geriausiai. Bet yra geriau, jei kam nors suteiktas gėris yra daugeliui bendras, negu priklauso tik vienam, nes bendrasis visada yra dieviškesnis negu individualus gėris. Tačiau vieno kūrinio gėris tampa bendras daugeliui tik iš vieno kitiems perduodamas, o to negalėtų būti, jeigu jis savo veiksmis jo neperduotų, bet jeigu jis neturi galios jį kitiems perduoti, tai pasilieka jį tik sau vienam. Todėl sukurtiems daiktams Dievas savo gerumą teikia taip, kad vienas jį gavęs daiktas gali jį perduoti kitiems. Vadinas, iš daiktų atimti jų pačių veiksmus – tai sumenkinti Dievo gerumą.
- [17] Dar. Iš sukurtų daiktų atimti jų tvarką, vadinasi, atimti geriausia, ką jie turi: juk kiekvienas atskiras daiktas yra geras, bet jų visuma dėl visatos tvarkos yra geriausia, nes visuma visada geresnė už dalis ir yra jų tikslas. Bet jeigu iš daiktų būtų atimti jų pačių veiksmai, tai daiktų savitarpio santykių tvarka būtų pašalinta, nes skirtingos prigimties daiktus galima susieti viena tvarka tik jeigu vieni iš jų veikia, o kiti patiria. Todėl neteisinga sakyti, kad daiktai neturi savo pačių veiksmų.
- [18] Toliau. Jeigu padariniai atsirastų ne iš sukurtų daiktų veikimo, o tik iš Dievo veikimo, tai būtų neįmanoma, kad per padarinį pasireikštų kokia nors sukur-

tos priežasties galia, nes padarinys parodo galią tik tos priežasties, kurios veikimas, kylantis iš galios, baigiasi padarinyje. Tačiau priežasties prigimtis pažįstama per padarinį tik tiek, kiek per jį pažįstama iš jos prigimties kylanti galia. Tad jeigu sukurti daiktai neturėtų padarinius kuriančių veiksmų, tai jokio sukurto daikto prigimties niekada nebūtų galima pažinti per padarinį. Ir šitaip iš mūsų būtų atimtas gamtos mokslų pažinimas, kurio atveju dauguma įrodymų surinkti per padarinius.

- [19] Taip pat. Indukcija rodo, kad visur panašus daro į save panašų. Bet tai, kas žemesniuose daiktuose atsiranda, yra ne tik forma, bet – tai, kas sudaryta iš materijos ir formos, nes kiekvienas randasi iš ko nors, būtent iš materijos, į ką nors, būtent į formą. Todėl būtina, kad tas, iš kurio atsiranda, būtų ne tik forma, bet materijos ir formos sandara. Vadinasi, nei atskirtos daiktų rūšys, kaip teigė platonikai, nei veikiančiosios inteligencijos, kaip teigė Avicena, nėra materijoje esančių formų priežastys, bet veikiau tai, kas iš materijos ir formos sudaryta.
- [20] Be to, jeigu veiksmas kyla iš aktualios esaties, tai neteisinga, kad tobulesnei aktualybei trūksta veiksmo. Tačiau substancinė forma yra tobulesnė aktualybė negu akcideninė forma. Tad jeigu kūniškuose daiktuose esančios akcideninės formos turi savo pačių veiksmus, tai dar labiau substancinė forma turi kokį nors savo pačios veiksmą. Tačiau jos veiksmas nėra materijos tvarkymas, nes pastarasis atliekamas keitimu, kuriam pakanka akcideninių formų. Todėl substancinė darančiojo forma yra pradus veikimo, kuriuo substancinė forma įdiegiama daromajam.
- [21] 1. Tačiau tie argumentai, kuriuos išsako visi minėti mąstytojai, lengvai sugriaujami. Mat kadangi kas nors atsiranda, kad būtų, tai sakoma, jog forma yra esanti ne todėl, kad pati turėtų esatį, o todėl, kad dėl jos sudėtinis esinys egzistuoja; tai forma pati neatsiranda, bet pradeda būti todėl, kad per ją sudėtinis esinys iš galimybės atvedamas į aktualybę, kuri yra forma.
- [22] 2. Taip pat nebūtina, kad kiekvienas, turintis formą dalyvaudamas, ją gautų tiesiogiai iš to, kuris iš esmės yra forma: veikiau jis tiesiogiai ją gauna iš kito, kuris turi panašią, t. y. tokiu pačiu dalyvavimu gautą, formą, kuri veikia galia tos atskirtosios, jeigu kokia nors tokia egzistuoja. Mat kaip tik šitaip veikiančysis padaro į save panašų padarinį.
- [23] 3. Kadangi kiekvienas žemesniųjų kūnų veiksmas atliekamas aktyviomis arba pasyviomis kokybėmis, kurios yra akcidencijos, panašiai nebūtina, kad dėl jų veikimo atsirastų tik akcidencijos. Kadangi tų akcideninių formų priežastis yra substancinė forma, kartu su materija lemianti visas padarinio akcidenčines formas, tai pastarosios veikia substancinės formos galia. O tas, kuris veikia kito galia, daro ne tik į save panašų padarinį, bet – labiau į tą, kurio galia veikia: pavyzdžiui, dėl įrankio veiksmo dirbinys įgyja panašumą į meno formą. Iš viso to reikia daryti išvadą, kad savo veikimu akcidenčinės formos daro substancines formas tiek, kiek substancinių formų galia veikia kaip įrankiai.

- [24] 4. Iš puvimo atsirandančių gyvių substancinę formą lemia kūniškas veiksnys, t. y. dangaus kūnas, kuris yra pirmasis keičiantysis, todėl visa, kas šiuose žemesniuose judina formos link, turi veikti pastarojo galia. Todėl kokioms nors netobuloms formoms padaryti pakanka dangaus kūno galios nedalyvaujant vienareikšmiam veiksmui. Tačiau tobulesnėms formoms padaryti, pavyzdžiui, tobulesnėms gyvūnų sieloms padaryti, reikia, kad kartu su dangiškuoju veiktų vienareikšmis veiksnys, nes tokie gyvūnai neatsiranda kitaip, kaip tik iš sėklos. Todėl Aristotelis *Fizikos* antroje knygoje rašo, kad *žmogų gimdo žmogus ir saulė*¹⁰.
- [25] 5. Netiesa, kad kiekybė trukdo veikti formai, nebent tik atsitiktinai tiek, kiek visa tolydi kiekybė yra materijoje. Tačiau materijoje esanti forma, būdama mažesnio aktualumo, yra mažesnės veikimo galios. Todėl mažiau materijos ir daugiau formos turintis kūnas, būtent ugnis, yra aktyvesnis. Bet kalbant apie tą veikimo būdą, kurį gali turėti materijoje egzistuojanti forma, reikia pasakyti, kad kiekybė veiksmą veikia stiprina negu silpnina. Pavyzdžiui, kuo didesnis bus karštas kūnas, esant vienodai įkaitimo temperatūrai, tuo daugiau jis šildys, ir esant tam pačiam lyginamajam svoriui, kuo didesnis bus sunkus kūnas, tuo greičiau jis bus judinamas natūraliu judėjimu ir dėl tos pačios priežasties bus lėčiau judinamas nenatūraliu judėjimu. Vadinasi, tai, kad kuo didesni sunkūs kūnai, tuo lėčiau judinami nenatūraliu judėjimu, rodo ne tai, kad kiekybė trukdo veiksmui, o veikia tai, kad jį stiprina.
- [26] 6. Taip pat nebūtinai visiems kūnams trūksta veiksmo dėl to, kad visi kūnai stokatų veiksmo todėl, jog daiktų tvarkoje kūniškoji substancija savo gimine yra žemiausia. Juk ir patys kūnai yra vieni už kitus aukštesni, formalesni ir aktyvesni, pavyzdžiui, ugnis žemesniųjų kūnų atžvilgiu. Tačiau net patys žemiausi kūnai gali veikti. Juk akivaizdu, jog kūnas negali veikti visa savo visuma, nes sudarytas iš materijos, kuri yra potencialiai esanti, ir formos, kuri yra aktualiai: mat kiekvienas veikia tik tiek, kiek jis aktualiai yra. Todėl kiekvienas kūnas veikia savo forma, su kuria susijęs kitas kūnas, būtent tas, kuris savo materija veiksmą patiria kaip subjektas tiek, kiek jo materija yra potencialiai veikiančiojo formos atžvilgiu. O jeigu, priešingai, patiriančiojo kūno formos atžvilgiu potencialia bus veikiančiojo kūno materija, tai tie kūnai vienas kito atžvilgiu bus ir veikiantieji, ir patiriantieji, kaip tai atsitinka elementariems kūnams. Bet gali būti ir taip, kad vienas jų bus tik veikiantis, o kitas jo atžvilgiu – tik patiriantis, koks yra dangaus kūno santykis su elementariu kūnu. Tad veikiantis kūnas objekte veikia ne visu savo kūnu, bet forma, kurios padedamas veikia.
- [27] 7. Taip pat nėra tiesa, jog kūnai yra toliausiai nuo Dievo. Mat kadangi Dievas yra grynoji aktualybė, tai kiekvienas labiau arba mažiau nuo jo nutolęs tuo, kad labiau arba mažiau yra aktualiai arba potencialiai. Iš esančiųjų nuo Dievo labiausiai nutolęs yra tas, kuris yra tik potencialiai – būtent pirmoji materija.

Todėl jai skirta tik patirti, bet ne veikti. O kūnai, kadangi jie sudaryti iš materijos ir formos, priartėja prie dieviškojo panašumo tuo, kad turi formą, kurią Aristotelis *Fizikos* pirmoje knygoje vadina *kažkuo dievišku*¹¹. Ir todėl, kad turi formą, veikia, o dėl to, kad turi materiją, patiria.

- [28] 8. Tačiau juokinga sakyti, kad kūnas neveikia, nes akcidenacija nepereina iš subjekto į subjektą. Mat sakoma, kad karštas kūnas šildo ne todėl, jog jame esantis šilumos kiekis pereina į šildomą kūną, bet todėl, kad dėl šildančiam kūne esančios šilumos galios poveikio šildomajame kūne atsiranda kitas šilumos kiekis, kuris anksčiau jame buvo tik potencialiai. Mat natūraliai veikiantis savo formos neperveda į kitą objektą, bet patiriantįjį objektą perveda iš galimybės į aktualybę.
- [29] Vadinasi, iš sukurtų daiktų neatimame jų veiksmų, nors visus sukurtųjų daiktų veiklos padarinius priskiriame Dievui kaip visuose veikiančiam.

LXX SKYRIUS

KAIP TAS PATS PADARINYS GALI BŪTI IŠ DIEVO
IR GAMTINIO VEIKSNIO

- [1] Tačiau kai kam atrodo sunku suprasti, kaip natūralūs padariniai priskiriami ir Dievui, ir gamtiniam veiksniai.
- [2] Mat atrodo, kad vienas veiksmas negali kilti iš dviejų veiksmų. Jei veiksmas, kuriuo gaunamas natūralus padarinys, kyla iš natūralaus kūno, tai, vadinasi, jis nekyla iš Dievo.
- [3] Taip pat. Tą, kuriam padaryti pakanka vieno, nebūtina daryti daugeliu: juk matome, kad gamta nesinaudoja dviem įrankiais ten, kur pakanka vieno. Kadangi dieviškosios galios pakanka natūraliems padariniams padaryti, tai nebūtina naudoti gamtos galių tiems patiems padariniams daryti; arba jeigu padariniui sukelti pakanka gamtos galios, tai nebūtina, kad Dievo galia darytų tą patį padarinį¹².
- [4] Be to. Jeigu Dievas padaro visą natūralų padarinį, tai tame padarinyje natūraliam veiksniai nelieka nieko daryti. Todėl atrodo, jog neteisinga sakyti, kad Dievas daro tuos pačius padarinius, kuriuos natūralūs daiktai padaro.
- [5] Tačiau jiems šio keblumo nekiltų, jeigu išnagrinėtų tai, kas jau pasakyta. Mat svarstant bet kurį veiksmą, reikia atkreipti dėmesį į du dalykus: į patį veikiantį daiktą ir į galią, kuria jis veikia, kaip ugnis veikia karščiu. Tačiau žemesniojo veiksnio galia priklauso nuo aukštesniojo veiksnio galios tiek, kiek aukštesnysis veiksnys savo galią teikia žemesniajam, kuria šis veikia; arba jį saugo; arba pritaiko jį veiksmui taip, kaip amatininkas pritaiko įrankį padariniui, nors neteikia nei formos, kuria įrankis veikia, nei jį saugo, o tik duoda judėjimą. Todėl žemesniojo veiksnio veiksmas iš jo turi kilti ne tik dėl jo paties galios, bet ir dėl visų

aukštesniųjų veiksmų galios, nes jis veikia visų jų galia. Ir lygiai kaip atrandama, kad žemiausias veiksnys veikia tiesiogiai, taip atrandama, jog pirmojo veiksmo galia tiesiogiai daro padarinį, nes pati savaime žemesniojo veiksmo galia be jam artimiausio aukštesniojo veiksmo galios padariniui nepakankama, o pastarojo galios nepakanka be jam artimiausio aukštesniojo veiksmo galios: taip atrandama, kad aukščiausiojo veiksmo galia pati savaime kaip tiesioginė priežastis daro padarinį; tai akivaizdu įrodymo prielaidų atveju, iš kurių pirmoji yra tiesioginė. Vadinas, kaip nėra netinkama, kad tas pats veiksmas kiltų iš veiksmo ir jo galios, taip nėra netinkama, kad tas pats padarinys būtų padarytas žemesniojo veiksmo ir Dievo: abu daro tiesiogiai, nors labai skirtingais būdais¹³.

- [6] Taip pat akivaizdu, kad nors natūralūs daiktai daro savo padarinius, nėra nebūtina, kad Dievas juos darytų, nes natūralūs daiktai juos daro tik Dievo galios dėka.
- [7] Nėra nebūtina ir tai, kad jeigu Dievas pats savaime gali padaryti visus natūralius padarinius, juos darytų per kitas priežastis. Taip yra ne dėl Dievo galios nepakankamumo, o dėl jo gerumo didybės, dėl kurios jis nori savo panašumą daiktams duoti ne tik tam, kad jie būtų, bet ir tam, kad jie būtų kitų priežastimis; šiais dviem būdais apskritai visi kūriniai pasiekia dieviškąjį panašumą, kaip jau parodyta¹⁴. Tuo ir sukurtų daiktų tvarkos grožis pasireiškia.
- [8] Taip pat akivaizdu, kad tas pats padarinys natūraliai priežasčiai ir dieviškajai galiai priskiriamas ne taip, tarsi vieną jo dalį padarytų Dievas, o kitą – natūralus veiksnys, bet taip, kad abu skirtingais būdais padaro jį visą – panašiai kaip visas padarinius priskiriamas ir įrankiui, ir pirmajam veiksmui.

LXXI SKYRIUS

KAD DIEVIŠKOJI APVAIZDA
NEVISIŠKAI PAŠALINA BLOGĮ IŠ DAIKTŲ

- [1] Todėl akivaizdu, jog dieviškoji apvaizda, kuri valdo daiktus, netrukdo, kad daiktai irėtų, stokotų ir kad juose būtų blogis.
- [2] Mat dieviškasis valdymas, kuriuo Dievas veikia daiktuose, neatmeta antrinių priežasčių veikimo, kaip jau parodyta¹⁵. O stoka padarinyje gali atsirasti dėl antrinės veikiančiosios priežasties veikimo, nepaisant to, kad pirmajame veiksmo veikime nėra jokios stokos: pavyzdžiui, šitaip atsitinka, kai tobulai savo meną išmanantis meistras dėl įrankyje esančio trūkumo pagamina daiktą su trūkumu; arba kai stiprią judėjimo galią turintis žmogus šlubuoja ne dėl judėjimo galios silpnumo, o dėl blaudikaulio kreivumo. Todėl Dievo sukurtuose ir valdomuose daiktuose pasitaiko atrasti ką nors blogo, kylančio iš antrinių veiksmų trūkumų, nors pats Dievas neturi jokių trūkumų.

- [3] Toliau. Tobulas gerumas sukurtuose daiktuose nebūtų atrandamas, jeigu juose nebūtų gerumo tvarkos, t. y. jeigu vieni nebūtų geresni už kitus, nes tuo atveju nebūtų užpildyti visi galimi gerumo laipsniai ir joks kūrinys nebūtų panašesnis į Dievą tuo, kad yra už kitą [kūrinį] puikesnis. Taip pat, iš daiktų tvarkos pašalinus skirtingumą ir įvairovę, iš daiktų būtų pašalintas aukščiausias grožis. Maža to, pašalinus gerumo nelygybę, iš daiktų būtų pašalintas daugis, nes daiktai yra vienas už kitą geresni dėl tų skirtubių, kuriomis vienas nuo kito atskiriami, pavyzdžiui, gyvas nuo negyvo, protingas nuo neprotingo. Taigi jei daiktuose būtų visokeriopa lygybė, būtų tik vienas sukurtas gėris, o tai akivaizdžiai sumažintų kūrinijos tobulumą. Aukštesniajam gerumo laipsniui priklauso tas, kuris yra geras ir negali atkristi nuo gerumo, o žemesniajam – tas, kuris gali atkristi nuo gerumo. Todėl visatos tobulumui reikia abiejų gerumo laipsnių. O valdančiajai apvaizdai valdomuose daiktuose tobulumą pridera saugoti, o ne mažinti. Todėl dieviškajai apvaizdai nedera iš daiktų visiškai pašalinti galimybę atkristi nuo gėrio. O iš tos galimybės kyla blogis, nes tas, kuris gali atkristi, kartais atkrinta. Ir jau parodyta¹⁶, kad pats atkritimas nuo gėrio yra blogis.
- [4] Dar. Geriausias iš valdymų yra tas, kai valdomi daiktai aprūpinami kiekvienas pagal jo būdą, nes tai valdymą daro teisingą. Todėl kaip būtų priešinga žmonių valdymo esmei, jeigu valstybės vadovas trukdytų žmonėms vykdyti jų pareigas – nebent kartais, kokios nors būtinybės verčiamas, – taip ir dieviškojo valdymo esmei būtų priešinga, jeigu ji sukurtiems daiktams neleistų veikti jų prigimtį atitinkančiu būdu. Tačiau dėl to, kad kūriniai šitaip veikia, daiktuose atsiranda nykimas ir blogis, nes dėl daiktuose esančių priešybių ir prieštaravimų daiktai ardo vienas kitą. Todėl dieviškajai apvaizdai nedera iš valdomų daiktų visiškai pašalinti blogį.
- [5] Taip pat. Dėl jau išsakytų dalykų akivaizdu¹⁷, kad joks veiksnys negali daryti jokio blogio kitaip, kaip tik siekdamas kokio nors gėrio. O visuotinis draudimas siekti kokio nors gėrio nedera apvaizdai, kuri yra visų gėrių priešastis, nes šitaip iš daiktų visumos būtų pašalinta daugybė gerų dalykų, pavyzdžiui, jeigu būtų pašalintas ugnies siekimas uždegti į save panašią ugnį, nes jį lydi degių daiktų išardymo blogis, tai būtų pašalintas ir tas gėris, kurį teikia ugnies uždegimas ir jos rūšies išsaugojimas. Todėl dieviškajai apvaizdai nedera ir blogį iš daiktų visiškai pašalinti.
- [6] Dar. Daiktuose yra daug gerų dalykų, kuriems neatsirastų vietos, jeigu nebūtų blogio: pavyzdžiui, nebūtų teisuolių kantrumo, jeigu nebūtų piktos persekiotojų valios; nebūtų vietos baudžiamajam teisingumui, jeigu nebūtų nusikaltimų; gamtoje nebūtų vieno daikto atsiradimo, jeigu nebūtų kito daikto išnykimo. Vadinasi, jeigu per dieviškąją apvaizdą iš daiktų būtų pašalintas visas blogis, tai ir daugybės gėrių neliktų. Bet šitaip neturi būti, nes, kaip jau parodyta¹⁸, gėris gerume yra stipresnis negu blogis piktume. Todėl nedera, kad per dieviškąją apvaizdą iš daiktų būtų pašalintas visas blogis.

- [7] Toliau. Gėrio visuma yra puikesnė už gėrio dalį. Todėl išvalgus valdytojas turi nekreipti dėmesio į tam tikrus dalinius gėrio trūkumus, kad didėtų visumos gerumas: taip meistras pamatus paslepia po žeme, kad namas tvirtai stovėtų. Bet jeigu iš kai kurių visatos dalių būtų pašalintas blogis, tai daug pražūtų visatos tobulumo, kurios grožis kyla iš tvarkingo gerų ir blogų dalykų suderinimo. Nors blogi dalykai kyla iš gėrio stokojančių daiktų, tačiau dėl valdytojo išvalgumo iš jų atsiranda tam tikrų gerų dalykų taip, kaip tylos intarpas daro giesmę malonesnę. Todėl nedera, kad per dieviškąją apvaizdą iš daiktų būtų pašalintas visas blogis.
- [8] Dar. Kiti daiktai, ypač žemesnieji, nukreipti į žmogaus gėrį kaip į tikslą. Taigi, jei daiktuose nebūtų jokio blogio, tai žmogaus gėris būtų labai sumažintas tiek pažinimo, tiek gėrio troškimo ir meilės jam atžvilgiu. Juk gėris labiau pažįstamas, palyginti su blogiu; ir kentėdami nuo kokio nors blogio, karščiau trokštame gėrio: pavyzdžiui, koks gėris yra sveikata, geriausiai žino ligoniai ir jos trokšta labiau negu sveikieji. Todėl dieviškai apvaizdai nedera visiškai pašalinti blogį iš daiktų.
- [9] Todėl Izaijo knygoje pasakyta: *Darantis taiką ir kuriantis blogį* (Iz 45, 7); ir Amoso knygoje: *Nėra mieste tokio blogio, kurio Dievas nebūtų padaręs* (Am 3, 6).
- [10] Tuo pašalinama klaida tų, kurie matydami pasaulyje atsitinkantį blogį, sakė, kad Dievo nėra: pavyzdžiui, traktato *Apie filosofijos paguodą* pirmoje knygoje Boetijus mini vieną filosofą, klausiantį: *Jeigu Dievas yra, tai iš kur blogis?*¹⁹ Tačiau galima ir priešingai argumentuoti: *Jeigu yra blogis, yra Dievas*. Juk blogio nebūtų, jeigu būtų pašalinta gėrio tvarka, kurios trūkumas yra blogis. Bet tos tvarkos nebūtų, jeigu nebūtų Dievo.
- [11] Pašalinama proga klysti net tiems, kurie neigė, kad dieviškoji apvaizda apima ir irius daiktus²⁰, nes juose matė atsitinkant daug blogio, ir teigė, kad tik tvarūs daiktai pavaldūs dieviškai apvaizdai, nes juose neatrandama jokių trūkumų ir jokio blogio.
- [12] Šiais svarstymais pašalinama ir galimybė daryti klaidą manichėjų, postulavusių du veikiančiuosius pradus – gėrį ir blogį, tarsi gerojo Dievo apvaizdoje blogiui nebūtų palikta vietos²¹.
- [13] Taip pat įveikiama kai kurių abejonė: ar blogi veiksmai yra iš Dievo? Juk parodyta²², kad kiekvienas veiksnys veikia tik dieviškąja galia ir todėl Dievas yra visų padarinių ir visų veiksmų priežastis; ir jau žinoma, kad blogis ir stoka tuose, kuriuos valdo dieviškoji apvaizda, atsiranda iš antrinių veikimo priežasčių, kuriose gali būti trūkumų, todėl akivaizdu, kad blogi veiksmai, kaip turintys trūkumų, yra ne iš Dievo, o iš trūkumus turinčių artimųjų priežasčių; tačiau kiek juose yra iš aktualumo ir esaties, tiek jos turi būti iš Dievo; kaip šlubavimas yra iš judėjimo galios tiek, kiek jis turi judėjimo, o tiek, kiek stokoja, tiek yra iš blazdos kreivumo.

Literatūra ir nuorodos

- ¹ Žr. Maimonides. *Dux perplexorum*, lib. I, cap. 73. // <http://capricorn.bc.edu/siepm/DOCUMENTS/MAIMONIDESDuxPerplexorum.pdf>, p. fo. XXXVI.
- ² Šio požiūrio XVII a. laikėsi Arnoldas Geulincxas (1624–1669) ir Nicolas Malebranche'as (1638–1715).
- ³ Tomas Akviniėtis. *Suma prieš pagonis*. Antroji knyga. Iš lotynų k. vertė G. Vyšniauskas. – Vilnius: Logos, 2003, sk. 21, p. 59–71.
- ⁴ Aristotle. *Metaphysica* I, 6 (987b 7–20); I, 9 (990a 34–991b 4). // <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus:abo:tlg,0086,025:1:987b;http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.01.0052%3Abook%3D1%3Asection%3D990a>.
- ⁵ Avicenna. *Liber de philosophia prima sive scientia divina* IX, 5. // Avicenna Latinus. *Liber de Philosophia prima sive Scientia divina: Livres V–X*. Édition critique de la traduction latine médiévale par S. Van Riet. Introduction doctrinale par G. Verbeke. – Louvain: Peeters; Leiden: E. J. Brill, 1980, p. 434–521.
- ⁶ Avicbron. *Fons vitae* II, 9–10. // *The Fountain of Life (Fons Vitae)* by Solomon Ibn Gabirol tr. from the lytin by Harry E. Wedeck. – New York: Philosophical Library, 1962, II d. p. 24 // <http://www.sacred-texts.com/jud/fons/index.htm>.
- ⁷ Žr. Maimonides. *Dux perplexorum*, lib. I, cap. 73.
- ⁸ Tomas Akviniėtis. *Suma prieš pagonis*. Antroji knyga, sk. 15, p. 35–39.
- ⁹ Tomas Akviniėtis. *Suma prieš pagonis*. Pirmoji knyga. Iš lotynų k. vertė G. Vyšniauskas. – Vilnius: Logos, 1999, sk. 41, p. 153.
- ¹⁰ Aristotle. *Physica* II, 2 (194b 13). // <http://www.logicmuseum.com/authors/aristotle/physics/physics.htm#l2c2>.
- ¹¹ Aristotle. *Physica* I, 9 (192b 16). // <http://www.logicmuseum.com/authors/aristotle/physics/physics.htm#l1c9>.
- ¹² Pastarasis argumentas *Teologijos sumoje* pateiktas kaip Dievo buvimą neigiantis, žr.: Thomas Aquinas. *Summa theologiae* I, q. 2, a. 3. // <http://www.corpusthomaticum.org/sth1002.html>.
- ¹³ Ši pastraipa yra daug išsamesnis Dievo buvimą neigiančio argumento, kurį ką tik minėjome, paneigimas palyginti su tuo, kuris pateiktas *Teologijos sumoje* I, q. 2, a. 3 ad 2. // Žr. ten pat.
- ¹⁴ Tomas Akviniėtis. *Suma prieš pagonis*. Trečioji knyga. Iš lotynų k. vertė G. Vyšniauskas. // Logos, 2010, Nr. 63, sk. 20–21, p. 128–132.
- ¹⁵ Ten pat. // Logos, 2012, 73, sk. 69–70.
- ¹⁶ Ten pat. // Logos, 2009, Nr. 61, sk. 7, p. 136–138.
- ¹⁷ Ten pat. // Logos, 2009, Nr. 60, sk. 3, p. 113–114; Nr. 61, sk. 4, p. 133–134.
- ¹⁸ Ten pat. // Logos, 2010, Nr. 62, sk. 11–12, p. 130–132.
- ¹⁹ Boethius. *De consolatione philosophiae*. Lib. I, 4. 30 // Žr. http://www.documentacatholicaomnia.eu/03d/0480-0524,_Boethius,_Consolatio_Philosophiae,_LT.pdf; Anicius Manlius Severinus Boethius. *Filosofijos paguoda*. Iš lotynų kalbos vertė L. Lozuraitytė. – Vilnius: Alma littera, 2000, p. 51; Migne Patrologia Latina t. 63, lib. I, [54] p. 625. // El. „Google“ knyga.
- ²⁰ Žr. Averroes. *Commentarium magnum in Aristotelis Metaphysica* XI [XII], 52.
- ²¹ Žr. Augustinus. *De Haeresibus*, XLVI (MPL t. 42). // http://www.documentacatholicaomnia.eu/02m/0354-0430,_Augustinus,_De_Haeresibus,_MLT.pdf, p. 34–38.
- ²² Tomas Akviniėtis. *Suma prieš pagonis*, trečioji knyga. // Logos, 2012, Nr. 72, sk. 66.

Iš lotynų kalbos vertė
doc. dr. Gintautas VYŠNIAUSKAS,
Klaipėdos universitetas

Versta iš S. Thomae de Aquino *Summa contra gentiles*, Romae, Apud sedem commissionis Leoninae et apud librariam Vaticanas, Desclee et C. Herder, 1934.